

CRKVA SV. MIKULE NA GORI (SV. NIKOLE) I CRKVA SV. LUKE

Crkvice Sv. Mikule na gori je jednostavna romanička građevina bez osobnih ukrasa. Podigao ju je Splitsčanin Rako i njegova žena Elizabeta (Jelisava), a sačuvana je povelja iz 1219. g. o posvećenju prvog kamena ove Crkvice.

Jedan je od simbola Marjana, odnosno Splita. Smještena na južnoj padini Marjana sa kojeg puca pogled na luku bila je zvukom svojih zvona zaštitnik pomoraca u davnim vremenima i vodič u sigurnost luke. Stoga nije čudno što se još u splitskom statutu luka ovog grada zove luka Sv. Mikule.

Splitsčanin Rako i njegova žena crkvicu sa svim zemljama, stokom i pčelinjacima dali su opatu Deodatu (Bogdanu) i redovnicama benediktinskog samostana Sv. Stjepana.

Crkva Sv. Luke

Crkvice se u povelji naziva S. Nicolaus de Saranda. Ime Marjan - za brdo kod Splita javlja se već u XII stoljeću, ali su ga također zvali mons Saranda ili bolje Seranda po šumi koja je bila ograđena, zatvorena i gdje je, po Splitskom statutu, bila zabranjena sječa i ispaša.

1362. spominje se bratovština te crkve s 12 bratima, dva upravitelja i dva nadstojnika. Godine 1521. spominje se kao "eremitorium" i vjerovatno prelazi u ruke pustinjaka, a benediktinci je napuštaju. Godine 1579. crkvice se spominje kao "monasterium", a početkom XVII stoljeća u njoj je živio pustinjač Bartolomej. Pretpostavlja se da su je Turci rušili za vrijeme kandijskog rata 1657. g. a 1672. pokraj crkve, vjerojatno kuću, radio je Marko Gioričić, zvan Žakan. Sami pustinjaci zadnji put se spominju 1697. Crkvice biva zapuštena u XVIII stoljeću, a popravljena je dva puta - 1919. i 1950-51. Na temelju pisanih dokumenata i starih crteža (Santini iz XVII st.) može se zaključiti da su se uz crkvicu nalazile i neke građevine, vjerojatno pustinjačka utočišta. One su, nažalost, uklonjene 1922. prilikom proširivanja ceste i gradnje vidilice uz crkvu čime je nerazumno uništena jedna slikovita građevinska cjelina iz doba pustinjaštva na Marjanu.

Naše Društvo i društvo "Marjan" su nakon obnove crkvice Sv. Jere poduzeli niz akcija da i ovu marjansku crkvicu ponovo obnove i zaštite. Pozvane su radne organizacije, samostalni privrednici i pojedinci da novčanim priložima pomognu ovu akciju, a pozivu su se odazvali i iseljenici iz Kalifornije i Australije. Veliki udio pružili su i umjetnici darovavši više slika. 14. kolovoza 1989. u Hrvatskom narodnom kazalištu održana je prodajna izložba uz prigodan program koji je otvorio prof. dr. Duško Kečkemet izlaganjem o povijesti crkvice. Potom su poznati splitski glumci Josip Genda i Zdravka Krstulović čitali odlomke iz djela Ante Cetineca i Luke Botića uz popularne arije iz "Splitskog akvarela" koje su pjevali Božena Svalina, Ratimir Klišić, te uz dalmatinske pjesme klape PTT. Sva skupljena sredstva pomogla su da crkvice bude dovršena do kraja godine.

Tako je još jedna crkvice na našem Marjanu sačuvana za dohledno vrijeme, a ova dva Društva već rade na obnovi crkvice Sv. Luke u Velom varošu. Crkvice je jednostavnog oblika, kapelice sa četverokutnom apsidom, sakristijom, malim otvorenim zvonikom i preslicom ukrašenom renesansnim reljefima. Ovi detalji nam ukazuju na to da je sagrađena u XVI stoljeću, ali arhiv je spominje još i ranije u rukopisu Splitske kaptolske kurije iz 1405. Bratovština Sv. Luke spominje se još i prije 1359, obnavlja se 1710. Znamo da je bila prilično bogata i ugledna u Splitu. Sama crkvice je od umjetnina imala drveni oltar, drveni antipedij i drveni križ. Ikona nastala u XIII st. neprocjenjive je vrijednosti, a na njoj su predstavljena tri lika: lik Krista, sv. Dujma i sv. Luke. Ova ikona je djelo izuzetne, u drvu rađene, romaničke skulpture u Dalmaciji.

Srećom umjetnine su razmještene po crkvama u Splitu i tako spašene, a od same crkvice ostali su samo zidovi i zvonik u obliku preslice.

U prikupljanju novčanih sredstava za obnovu ovih crkvi naročito je zaslužan Karlo Grenč koji je s mladima iz Društva prijatelja kulturne baštine i radnom brigadom SŠC "Ante Jonić" poduzeo niz akcija da se unutrašnjost crkvice Sv. Luke očisti od godinama ubacivanog otpadnog materijala. Godine 1989. izrađen je i projekt uređenja, međutim dozvola za gradnju nije data s objašnjenjem da je potrebno izraditi i plan uređenja neposrednog okoliša.

Ivo Hrgović